

STOMATOLOGIK KASALLIKLARNING BOSHQA KASALLIKLAR BILAN BOG'LIQLIGI

Ziyovuddinzoada Arofatxon Jamoliddin qizi

Alfraganus universiteti Tibbiyot fakulteti, Stomatologiya yo'nalishi, 3-kurs talabasi

Avazova Shahlo Nuridinovna

Ilmiy rahbar: Stomatologiya kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21232773>

Annotatsiya. Ushbu ilmiy ishda stomatologik kasalliklarning boshqa tizimli kasalliklar bilan o'zaro bog'liqligi tahlil qilindi. Tadqiqot davomida og'iz bo'shlig'ida yuzaga keladigan yallig'lanish jarayonlarining yurak-qon tomir kasalliklari, qandli diabet, immun tizim buzilishlari hamda oshqozon-ichak tizimi patologiyalariga ta'siri o'rganildi. Parodont kasalliklarida mikroorganizmlar va ularning toksinlari orqali yuzaga keladigan yallig'lanish mediatorlari organizmda tizimli o'zgarishlarga sabab bo'lishi aniqlangan. Shuningdek, diabet va stomatologik kasalliklar o'rtasida ikki tomonlama bog'liqlik mavjudligi asoslab berildi. Tadqiqot natijalari stomatologik kasalliklarni kompleks yondashuv asosida baholash va davolash zarurligini ko'rsatdi. Olingan natijalar klinik amaliyotda stomatologik va umumiy kasalliklarni birgalikda davolash strategiyasini takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar. Stomatologik kasalliklar, parodontit, yurak-qon tomir kasalliklari, qandli diabet, yallig'lanish mediatorlari, immun tizim, og'iz bo'shlig'i gigiyenasi, gastroezofageal refluyks, tizimli kasalliklar, patogenez

Kirish. Zamonaviy tibbiyotda inson organizmi yaxlit tizim sifatida qaralib, undagi barcha organ va tizimlarning o'zaro bog'liqligi ilmiy jihatdan asoslab berilmoqda. Shu nuqtai nazardan, og'iz bo'shlig'i salomatligi umumiy sog'liq holatining muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Stomatologik kasalliklar, xususan parodont kasalliklari, nafaqat lokal muammo sifatida, balki organizmda kechayotgan tizimli patologik jarayonlarning bir qismi sifatida ham qaralmoqda.

So'nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar stomatologik kasalliklar va yurak-qon tomir kasalliklari, qandli diabet, immun tizim buzilishlari hamda oshqozon-ichak tizimi kasalliklari o'rtasida o'zaro bog'liqlik mavjudligini ko'rsatmoqda. Og'iz bo'shlig'ida rivojlanadigan surunkali yallig'lanish jarayonlari bakterial toksinlar va yallig'lanish mediatorlari orqali butun organizmga ta'sir ko'rsatadi. Parodont kasalliklarida hosil bo'ladigan patogen mikroorganizmlar qon oqimi orqali tarqalib, tomir devorlariga ta'sir etadi hamda endotelial disfunktsiyani keltirib chiqaradi. Bu esa yurak-qon tomir kasalliklari rivojlanish xavfini oshiradi.

Mazkur holatlar stomatologik kasalliklarni faqat alohida muammo sifatida emas, balki butun organizm faoliyati bilan uzviy bog'liq kompleks jarayon sifatida o'rganish zarurligini ko'rsatadi.

Dolzarbli. Zamonaviy tibbiyotda inson organizmi yagona integrallashgan biologik tizim sifatida qaraladi. Har bir organ va tizimning faoliyati o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, bir tizimdagi patologik o'zgarishlar boshqa tizimlarga ham bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, og'iz bo'shlig'i salomatligi umumiy somatik sog'liqning ajralmas komponenti hisoblanadi.

So'nggi yillarda olib borilgan klinik va epidemiologik tadqiqotlar stomatologik kasalliklarning tizimli kasalliklar bilan uzviy bog'liqligini isbotlab bermoqda. Ayniqsa, parodont kasalliklari organizmda surunkali yallig'lanish manbai sifatida qaralib, ularning yurak-qon tomir tizimi kasalliklari, qandli diabet va immun tizim buzilishlari bilan o'zaro bog'liqligi aniqlangan.

Parodontitda kuzatiladigan bakterial biofilm va gram-manfiy mikroorganizmlar (*Porphyromonas gingivalis*, *Aggregatibacter actinomycetemcomitans*) tomonidan ishlab chiqariladigan endotoksinlar qon oqimi orqali tarqalib, tomir endoteliysida yallig'lanish jarayonlarini qo'zg'atadi. Natijada interleykin-6 (IL-6), tumor nekroz omili alfa (TNF- α) kabi yallig'lanish mediatorlari faollashib, ateroskleroz rivojlanishiga zamin yaratadi.

Diabet kasalligida giperglikemiya tufayli to'qimalarda mikroangiopatiya rivojlanadi, bu esa og'iz bo'shlig'i to'qimalarining regeneratsiya qobiliyatini pasaytiradi. Natijada stomatologik kasalliklar tez rivojlanadi va og'ir kechadi.

Immun tizimning zaiflashuvi ham stomatologik patologiyalarning og'irlashuviga olib keladi. Surunkali kasalliklar fonida organizmning infeksiyalarga qarshi kurashish qobiliyati pasayadi, bu esa og'iz bo'shlig'ida patologik mikroflora faollashishiga sabab bo'ladi.

Yuqoridagilar stomatologik kasalliklarni kompleks, tizimli yondashuv asosida o'rganish zarurligini ko'rsatadi va ushbu tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqot maqsadi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi stomatologik kasalliklarning boshqa tizimli kasalliklar bilan patogenetik va klinik jihatdan bog'liqligini chuqur tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari:

- Stomatologik kasalliklarning asosiy etiologik omillarini aniqlash;
- Parodont kasalliklari va yurak-qon tomir patologiyalari o'rtasidagi bog'liqlik mexanizmlarini o'rganish;
- Diabet va stomatologik kasalliklar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni baholash;
- Immun tizim holatining stomatologik kasalliklar kechishiga ta'sirini aniqlash;
- Oshqozon-ichak tizimi kasalliklarining og'iz bo'shlig'i holatiga ta'sirini tahlil qilish;
- Profilaktik va kompleks davolash yondashuvlarini ishlab chiqish.

Tadqiqot material va usullari. Mazkur tadqiqotda tizimli yondashuv asosida nazariy va klinik usullar qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilish, klinik kuzatuv, taqqoslash va umumlashtirish usullari tanlandi.

So'nggi yillarda chop etilgan xalqaro va mahalliy ilmiy manbalar, jumladan stomatologiya, kardiologiya va endokrinologiya sohalariga oid maqolalar o'rganildi. Ushbu manbalar asosida stomatologik kasalliklar va tizimli kasalliklar o'rtasidagi bog'liqlik ilmiy jihatdan tahlil qilindi.

Klinik kuzatuvlar davomida turli somatik kasalliklarga ega bemorlarning og'iz bo'shlig'i holati baholandi. Bemorlarning umumiy anamnezi, laborator ko'rsatkichlari va stomatologik statusi o'zaro solishtirildi.

Qo'llanilgan metodlar:

- Klinik tekshiruv va vizual baholash;
- Anamnestik ma'lumotlarni yig'ish;
- Taqqoslama tahlil;
- Ilmiy ma'lumotlarni tizimlashtirish.

Klinik tekshiruv va vizual baholash usuli orqali bemorlarning og'iz bo'shlig'i holati batafsil o'rganildi. Ushbu jarayonda tishlar, milkar va parodontal to'qimalarning umumiy holati, yallig'lanish darajasi, qonash, shish va patologik o'zgarishlar aniqlanib baholandi. Vizual tekshiruv natijalari asosida stomatologik kasalliklarning og'irlik darajasi va rivojlanish bosqichlari tahlil qilindi.

Anamnestik ma'lumotlarni yig'ish metodida bemorlarning umumiy sog'liq holati, mavjud surunkali kasalliklari, turmush tarzi, ovqatlanish odatlari hamda og'iz gigiyenasi darajasi haqida

ma'lumotlar to'plandi. Ayniqsa, qandli diabet, yurak-qon tomir kasalliklari va oshqozon-ichak tizimi bilan bog'liq muammolar mavjudligi alohida e'tiborga olindi. Bu ma'lumotlar stomatologik kasalliklar bilan tizimli kasalliklar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashda muhim ahamiyat kasb etdi.

Ilmiy ma'lumotlarni tizimlashtirish jarayonida zamonaviy ilmiy adabiyotlar, klinik tadqiqotlar va xalqaro tavsiyalar o'rganilib, ularning natijalari umumlashtirildi. Turli manbalardan olingan ma'lumotlar tahlil qilinib, yagona ilmiy xulosalar shakllantirildi. Bu usul tadqiqot natijalarining ishonchliligini oshirish va nazariy asoslarini mustahkamlashga xizmat qildi.

Tadqiqot natijalari. O'tkazilgan tadqiqotlar stomatologik kasalliklar va tizimli patologiyalar o'rtasida murakkab patogenetik bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Og'iz bo'shlig'idagi surunkali yallig'lanish jarayonlari nafaqat lokal, balki butun organizmga tizimli ta'sir ko'rsatadi.

Parodont kasalliklari bilan og'rigan bemorlarda yurak-qon tomir kasalliklarining uchrash chastotasi yuqori ekanligi aniqlandi. Gram-manfiy bakteriyalar endotoksinlari qon orqali tarqalib, tomir endoteliysida yallig'lanish reaksiyalarini kuchaytiradi va ateroskleroz rivojlanishiga olib keladi.

Qandli diabet bilan og'rigan bemorlarda stomatologik kasalliklar og'irroq kechishi kuzatildi. Giperglikemiya natijasida AGEs to'planishi va mikrosirkulyatsiya buzilishi parodontal to'qimalarning zaiflashishiga olib keladi. Shu bilan birga, yallig'lanish mediatorlari insulin rezistentligini kuchaytirib, ikki tomonlama bog'liqlikni yuzaga keltiradi.

Immun tizimi zaiflashgan bemorlarda infeksiya jarayonlarning tez rivojlanishi va surunkalashuvi kuzatildi, bu esa organizm reaktivligi bilan stomatologik kasalliklar o'rtasidagi bog'liqlikni tasdiqlaydi.

Oshqozon-ichak tizimi kasalliklarida, xususan gastroezofageal reflyuksda, kislotali muhit ta'sirida tish emalining eroziyasi kuzatiladi. Shuningdek, disbioz og'iz mikroflorasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Og'iz bo'shlig'i gigiyenasining past darajasi dental blyashka va biofilm hosil bo'lishiga olib kelib, yallig'lanish jarayonlarini kuchaytiradi hamda tizimli kasalliklar rivojlanish xavfini oshiradi.

Xulosalar. O'tkazilgan tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy xulosalar chiqarildi:

- Stomatologik kasalliklar organizmdagi tizimli kasalliklar bilan murakkab patogenetik bog'liqlikka ega.
- Parodont kasalliklari surunkali yallig'lanish manbai sifatida yurak-qon tomir kasalliklari rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.
- Qandli diabet va stomatologik kasalliklar o'zaro kuchaytiruvchi ta'sirga ega bo'lib, biri ikkinchisining kechishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.
- Immun tizimning holati stomatologik kasalliklar rivojlanishida hal qiluvchi omillardan biridir.
- Oshqozon-ichak kasalliklari og'iz bo'shlig'i muhitiga ta'sir ko'rsatib, stomatologik patologiyalar rivojlanishiga sabab bo'ladi.
- Stomatologik kasalliklarni erta aniqlash va kompleks davolash umumiy sog'liqni saqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Stomatologik kasalliklarning oldini olish maqsadida multidisiplinar yondashuvni rivojlantirish, ya'ni stomatologlar, terapevtlar va boshqa mutaxassislar hamkorligini kuchaytirish zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Pihlstrom B.L., Michalowicz B.S., Johnson N.W. Periodontal diseases. The Lancet. 2005;366(9499):1809–1820.
2. Tonetti M.S., Van Dyke T.E. Periodontitis and atherosclerotic cardiovascular disease: consensus report. Journal of Clinical Periodontology. 2013;40(S14):S24–S29.
3. Chapple I.L.C., Genco R. Diabetes and periodontal diseases: consensus report. Journal of Periodontology. 2013;84(4-s):S106–S112.
4. Sanz M., Ceriello A., Buysschaert M. et al. Scientific evidence on the links between periodontal diseases and diabetes. Journal of Clinical Periodontology. 2018;45(2):138–149.
5. Linden G.J., Herzberg M.C. Periodontitis and systemic diseases: a record of discussions. Journal of Clinical Periodontology. 2013;40(S14):S20–S23.
6. Scannapieco F.A. Role of oral bacteria in respiratory infection. Journal of Periodontology. 1999;70(7):793–802.
7. Nazir M.A. Prevalence of periodontal disease, its association with systemic diseases and prevention. International Journal of Health Sciences. 2017;11(2):72–80.
8. Humphrey L.L., Fu R., Buckley D.I. Periodontal disease and coronary heart disease incidence. Journal of General Internal Medicine. 2008;23(12):2079–2086.